

1927 NOV. 6

A XIX-ik század vizitkártyái

Irta: Krúdy Gyula

Ferenc József és a pesti utcák

I.
Ferenc József rendszerint a déli órákban érkezett Pestre és ugyancsak a legalkalmasabb déli órákban hagyta el „székesfővárosát”. A székesfővárosi származású Ludvig Gyulának, a Máv. elnökgazdájának huszonhét esztendeig tartó hivatalnokkodása alatt mindig az volt a legnagyobb gondja, hogy Ferenc József vonatjai „ferencjózsefi pontossággal” érkezzenek és induljanak, mert hiszen olyan korszakot éltünk, hogy mindennapi életünk szürke tennivalói közé is szereztük belekombinálni F. J. nevét. Minden úgy volt rendjén, ahogyan azt Ferenc József csinálta: a szakálltól, kabáttól, a pontosságtól kezdve mindenben F. J. volt a példaadó. (Sohase volt Magyarországnak ilyen királya, aki a maga, ellenségei által jelentéktelenné is mondott egyéniségét ennyire belenevelte volna korába. Mondhatnák a történelem örök tagadói bármit Ferenc Józsefnek, szidhatják szolgálatait, akiket mindig azzal fenyegettek, hogy majd eljön az ideje annak, amikor a XIX. századot revideálni fogják. Nagy egyéniség volt ez a király, bár a történelmi lucifernek sok nyárspolgárságot, szubordinációt, sőt tehetségtelenséget is akarnak kihámozni messzire nyúló életéből. Nem csak kiválasztottság, de bámulatravaló tehetség is kellett ahhoz, hogy valaki hatvannal esztendőn át, jóformán élete végpercéig uralkodó lehessen.) Tehát őfelsége „ferencjózsefi pontossággal” érkezett meg, még pedig rendszerint a nyugati pályaudvaron, ahonnan utja, kocsikázása a Váci-köruton, a Fürdő-utcán és a Lánchidon át történt Budára, palotájába.

A rendőroket még konstáblereknek hívták, fehér löször-bokrétát viseltek kemény kalapjuk mellett és a szolgálatban nemzetiszínű szalagot vontak fel a jobbkarjukra, valamint fehér keztűt a kezükre. A rendőroket nagy bajsa volt, amelyet tiszafüredi pedróval ápolt, mindig ünnepélyesen kikétfelkadvé, beretváltan, változatlan komolysággal állott posztján. Különösen olyan időkben, amikor Ferenc József kocsizott végig szürke lovaival a városban. A magyar főispánok négylovas hintón járnak még abban a korszakban, de Ferenc József megelégedett két kocsilóval, — igaz, hogy ezek a lovak cirkuszi dresszurán mentek keresztül, amíg érdemesek lettek arra, hogy Ferenc József kocsijába fogják őket. Szürkék, fehérek, legalább is tizenhat markosak voltak a király lovai, amelyek talán még gondolkozni is tudtak, mint a fraknoi Eszterházy-ágból származott Niky gróf mondogatta nyáridőben szalmakapos lovaival. A borotvált arcú, háromszögletes kocságu kocsis hajtattott, mint akár Louis Winank, a bécsi pálinkagyáros, akit Európa legjobb kocsisának mondanak. A szakállas, bajszos udvari vadász tollbokrétáit felborzolja a váciköruti szél és a szalonkabátos, cilinderes pesti főkapitány a maga számozatlan fiakerén már a Fürdő-utcánál kanyarodik befelé, amikor Ferenc József kocsija kiér a Váci-körutra. Nagy illetenség lett volna, ha a király észreveszi, hogy egy fogat megelőzi az ő kocsiját, ezért suttymban kellett bejárnai az utvonalat a főkapitánynak. S mit gondolhatott magában Ferenc József, amikor évről-évre farsangkor, májusban, Szent Istvánkor, ősz időkben menetrendszerűleg, (ha nem volt valamelyes egyéb nemzeti ünnepély) megérkezett a városba és végighajtott az egykori Váci-köruton? S meg kell adni Pestnek, hogy mindig szokatlan izgalomban volt, amikor Ferenc József fa-

lai közé érkezett. Ebben a városban sohase változott közömbössé F. J. kocsikázása, mint például az elkényesztetett, hálátlan Bécsben, ahol leginkább a katonatisztek állottak meg a szabályszerű, teljes percig tartó mozdulatlanságban, amikor a császári fogatot megpillantották és felejtéttel tisztelettel emelék kezüket a sapkájukhoz megmerevedtségükben. (Ki tud már manapság egy szalutálni Bécsben, mint Ferenc József idejében?) A kispénzü, temperamentumos és a napok huszonnégy óráit mindig csaknem zseniáltsággal felosztó Pestnek, (hogy odakünn a temelőkben egyetlen elmulasztott fertályórát se sajnálhassanak majd a pihenőre térő lakosok), Pestnek volt ideje Ferenc József fogadtatására, még ha gyakrabban jött is a király magyar fővárosába.

Ne mondjátok, hogy a korszak vérmérséklete okozta, hogy a Váci-köruton, ahol technikusok, gépgyárosok, optikusok és antikváriusok boltjai sorakoztak leginkább egymás mellé, ahol az újpesti gyárak teherkocsijai miatt szinte örökös munkában térdelnek a kövezők és asztaltöntők, szélestalpu vaskerekeken vonszolják szegénygebék a cséplőgépeket, mezőgazdasági mozdonyokat, — dunántúli vásárlót vár a ruhakereskedő, boltja küszöbén, — egyszerre felpiroslik a fejlődési-színű élet, amikor az uralkodó kocsijával a Váci-köruton hajt. Ne mondjátok, hogy csak a korszaknak a kulisszája volt a lelkes fogadtatás, a kalaplengetés és az éjlen-morajlás, mely a nyugati pályaudvartól a Dunapartig kísérte Ferenc Józsefet. Ő, nem a pesti főkapitányok népszerűségének köszönhető az, hogy abban a fertályórában, amelyben az ő kocsija végignyargalt a megjelölt utvonalon, hogy Ferenc József közeledését bejelentse: szinte szünetet tartott a mindennapi élet, akár a gyáros, üzletes, komoly, szinte rideg seftű Váci-köruton, de még az előkelőbbek, cifrább és jószágu Fűrdő-utcában is előjönnek vala boltjaik mélyéből a pipere-szappanereskedők, a selyemboltokban darabideig megszünik a válogatás és az alkudozás és a kalapszalónokban a tükrök előtt még határozatlan nők kiválasztott kalapjaikat elősörben Ferenc Józsefnek mutatják meg, amikor a király arra hajt. Mert az utcára tódulnak ők is. A bankban abbahagyják a pénzolvasást, az ékszerésznél a fülönfüggő-próbálgatást, az Erzsébet-téren a padokon való nyugodalmas üldögéléseket, a kirakat-nézegetéseket, a korzózást, amikor Ferenc József erre hajt, lehetőleg a gyalogjárón sorakozik minden talpon lévő pesti, hogy a királyt köszöntésével vagy egy éljennel üdvözölje. Elrendelhet ilyesmit akár a főkapitány, akár a polgármester? Pesten valóban szerették Ferenc Józsefet, mert sohase unták meg őt, megjelenésével mindig fényt és derűt vont a város felhőzetére; nem emlékszem, hogy valaha is borús őszi időben érkezett volna meg Ferenc József Pestre, — az uti-marsall arra is vigyázott, hogy kedvező legyen az időjárás.

Felfuvtott, ugynevezett pneumatikus kereke, mint akkoriban már a pesti fiakereken is volt: — nem volt F. J. fogatának, csak öregségére engedélyezte az ugynevezett gumibroncsot, mert nem akarta magát elkényesztetni a kocsiringással. (Autóba talán soha se ült életében Ferenc József.) Így aztán bizony döccent néha a kocsija, ha a pesti utmesterek nem tudták idejében elkészülni az utjavítással, — de ez ritkán történt. (Jó foglalkozás volt utépítőnek lenni Pesten.) Ferenc József barna katonatiszti kabátjában,

nagyterjedelmű, magas, kényelmes, kopaszsgót elfüddő tisztisapkájában, (amelyet az uralkodó külön intézkedésére gyártottak a számára, hogy aztán minden idős katonatiszt ilyen viseljen a Monarchiában, és a sapkán F. J. I. betűkkel, mert csak a magyar honvédségnek volt meg az a privilégiuma, hogy I. F. J. betűket viselhessen a sapkáján), piros és fehér orcával üldögélt a hintóban. A sapka hátulról csak felényire emelkedett tul az udvari hintó ernyőjén, (később évről-évre kisebb lett ez a kiemelkedő sapkarész is), de májusokban, tavaszi napokon mindvégig daliás, egészséges, szenvedésmentes, sőt életörömszék látszott F. J., amint hintaja üléséből a pesti utcáknak visszaszalutálgatott az éljenzésekre. Ez a szalutálás se volt olyan gépies kézmozdulat, amint F. J. katonás köszöntését némely életirői mondják.

A felséges ur körülbelül ebben a sorrendben köszönt székesfővárosnak: szalutált, amikor különvonatának a közepére bekapcsolt termeskocsijából leszállott és a pályaudvar kövezetén megállva körülnézett a fogadására megjelent urak felett. (Már javában ott volt a diszmagyaros Ludvig Gyula is, aki egy mozdonyon mindig megelőzte a király vonatát.) Másodszor akkor emelte keztűs-keztét Ferenc József a sapkájához, amikor a hintaja a pályaudvar kertjéből kifordult a Váci-körutra és a térségen körülbelül haptákba vágta magát mindenki, katona, rendőr és civil. Harmadszor akkor köszönt Ferenc József, amikor kocsija a Fűrdő-utcába fordult, mintha csaknem olyan tisztában lett volna F. J. I. e pesti utcák heraldikájával, mint mi, régi pestiek. A Fűrdő-utca előkelőbbnek mondatik az utcák történetében, mert ő már akkor is helyén van, amikor a nyugati indóház körül még „szemétdombok és kunyhók sorakoznak”. Köszönt Ferenc József a Lánchid előtt várakozó publikumnak, a róla elnevezett térségen, aztán körülbelül a Várpalota udvarán köszönt ismét, — amikor a maga házába érkezett.

Az elutazáshoz az Erzsébet-hid volt kijelölve a ferencjózsefi programban, amelyet nemcsak őfelsége, de körülötte mindenki másodpernyi pontossággal megtartott. Ilyenkor látták őt a Kerepesi-uton is, a Havasi-utcában is, bár éppen ezeket az utvonalat kerestelték el később olyan nevek, amely utcanevek csak Ferenc József szabadelvű uralkodása alatt voltak lehetségesek. (A Kerepesi-utból Rákóczi-ut, a Hatvani-utból Kossuth Lajos-utca lett.)

A király a Keleti pályaudvarról utazott el, hogy igazságos legyen mind a két indóházhoz. (Nagy dolog volt ez abban az időben, amikor F. J. valóban uralkodói körültekintéssel számolt polgárai érzékenységével; hogyan is lehetett volna rendet tartani másképpen abban a nagy Monarchiában, amelyben őt a Népek Atyjának nevezték?) Utja tehát a vásáros, vidékies, mindenkor hangos Kerepesi-uton vezetett el, ahol mindig több volt a korcsma, kávéház, mint például a Váci-köruton. A Griff, a Hattyu, a Ló, a Debrecezen még látták őt, végig a keleti indóházig mind azok a megszálló helyek, amelyeknek udvarán még helyet tartottak fenn a vidéki kocsiknak, mert hiszen nem mindenki érkezett vonaton Pestre, a Kerepesi-utra. A gyorsparaszok nem vészték ki olyan gyorsan a Kerepesi-utról, de Pestnek ez a része még akkor is megtartotta vidékiességét, amikor négyemeletes házakkal, színházzal, villamossal vonogatták oda a publikumot a város másik részeiből. S itt volt csak igazi éljenzés, amikor F. J. lipicai szürkéi végig vágattak a Rákóczi-kórház előtt, itt hemzsegett csak valójában az a szines, vidékivel vegyes publikum, amely a király fogatának közeledésére elhagyta a mindenkor látogatott vendéglőket, kifutamodott a ruhásboltokból, a bazárokból, a házakból, meglakta a gyalogjárót mindaddig amíg a királyi kíséretnek az utolsó kocsija is eltűnt a pályaudvar irányába. Ferenc József a Nagy-körut és a Kerepesi-ut kereszteződésénél szalutált utóljára Pestnek, a pesti utcának, midőn élete utolsó tavaszán magyar székesfővárosában járt. (A legenda szerint akkor is inkább Blahának köszönt, aki erkélyén állott és a kendőjével Isten veledet intett.) Aztán már csak Ferenc József-nek köszöntget mindenki, aki róla megemlékezik.